

# לאחר שתושלם ההינתקות: הבררה של ישראל

## שלמה גזית

תכנית ההינתקות, וליתר דיוק תכנית פינוי היישובים הישראליים מרצועת עזה ומצפון השומרון, היא קו פרשת מים למדיניות ישראל בשטחים שכבש צה"ל לפני 38 שנים, במלחמת ששת הימים. אז, ביוני 1967, הייתה ישראל בודדה במערכה מול צבאות ערב, במלחמה שקיפלה בתוכה איום על עצם קיומה. מול קואליציה שאיחדה כמעט את כל מדינות ערב, ריכזה את כוחותיה, ביטלה את הסיכומים שקיבלה מצרים בעקבות מערכת סיני (ב-1956) ואיימה במלחמה. עתה יזמה ישראל את תכנית ההינתקות כדי למנוע איום חדש ושונה כל כך על קיומה – האיום הדמוגרפי.

הרוב בישראל מבינים זה שנים כי בררה קשה ואכזרית לפנינו. **הדרך האחת** – יציאה משטחים שהורחזקו בידי ישראל מאז 1967 והקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל. אמנם דרך זו תותיר את ישראל בגבולות מצומצמים, אבל גבולות אלה הם תנאי לשימור משטרה הדמוקרטית ולקיום רוב יהודי בה; **הדרך האחרת** – המשך פריסה ישראלית שנועדה לשלוט בכל השטח שבין הים לנהר הירדן, אפילו במחיר אבדן עליונותם המספרית של היהודים בשטח זה שעלול להביא בתורו קץ על ישראל כמדינה דמוקרטית. את הצורך בקבלת ההחלטה הבין ראש הממשלה אריאל שרון; הוא יזם את תכניתו המדינית, תכנית המוותרת חד-צדדית על מלוא שטחה ועל אוכלוסייתה הערבית של רצועת עזה. תכנית זו נטווחה והתגבשה בהיעדר שותף פלסטיני שאפשר לנהל עמו משא ומתן מדיני ולסכם עמו תכנית לסיום הכיבוש הישראלי ולכינון מדינה פלסטינית. שרון הניח כי צעד זה, הכרוך בפינוי כל היישובים היהודיים שברצועה, ובהם כ-8,000 תושבים, ישחרר את ישראל באחת מ-1.3 מיליון פלסטינים, אוכלוסייה ערבית אשר הריבוי הטבעי שלה הוא מן הגבוהים בעולם.

## החלופות שלפני ישראל

איננו יודעים איזה אופי ישא מבצע פינוי היישובים בגוש קטיף. מכל מקום, אם תבוצע התכנית ותושלם כמצופה, ללא עימותים ואלימות קיצוניים, ואם תישא, חלילה, אופי סוער במיוחד, ובשל כך יהיו נפגעים רבים ואולי אפילו בנפש, יהיו לכך השלכות רבות-משמעות על הפוליטיקה, החברה והכלכלה בישראל, ואף על צביונה המוסרי.

אולם הנושא העיקרי והחשוב ביותר שבפניו יעמוד הציבור בישראל, במהלך מערכת הבחירות הקרובה, יהא הצורך להתמודד עם הבררה הקשה. יהא עליהם לבחור בין הקו שנקט עד כה ועיקרו הוא המשך הישיבה בשטחי יהודה ושומרון, ובין אימוץ מדיניות הממשיכה את צעדיו של ראש הממשלה בתכנית ההפרדות מן הפלסטינים. אפשר להציג את הברירה בין שתי החלופות גם כאילוץ הנגזר מאירועי ההינתקות:

לפינוי משטח הרצועה וצפון השומרון לא יהיה המשך בזמן הקרוב. הכול מניחים כי זמן קצר לאחר מימוש היציאה תיערך המערכת הפוליטית בישראל לבחירות כלליות לכנסת, ואלה תתקיימנה בשנת 2006. יחסי הכוחות הפוליטיים בהתמודדות הפוליטית הצפויה יושפעו ככל הנראה מן הוויכוח הפוליטי והציבורי הנוקב שהתפתח בשנה האחרונה סביב סוגיית ההינתקות ומן הקרע העמוק שהסתמן בקרב הציבור בישראל.

מצד אחד, הטראומה והמראות הקשים והכואבים הצפויים של מבצע הפינוי ישכנעו אותנו ואת העולם החיצון, כי אין לצפות ולדרוש מישראל פינוי נוסף ביהודה ושומרון. ספק אם יהיה אפשר לצפות כי ישראל תעמוד אף בהבטחתה לממשל האמריקני לפנות את המאחזים הלא חוקיים ולהפסיק את הבנייה בהתנחלויות. יש לא מעט התבטאויות המעידות כי אפשר שזאת תהיה הצעתו של ראש הממשלה לבחוריו.

אפשר לטעון כי ההיפך הוא הנכון – פינוי יישובי הרצועה וצפון השומרון ייצור תקדים של עקירת יישובים ומתיישבים יהודים ממקומם – ממש כשם שיפנו 8,000 המתישבים, על פי התכנית ההינתקות, צריך יהיה בעתיד הלא רחוק, ומאותם שיקולים ממש, לפנות עשרות אלפי מתיישבים יהודים גם משטחי יהודה ושומרון, במסגרת התכנית האסטרטגית להתנתק ולסגת חד-צדדית אל קווי גבול אתניים-דמוגרפיים שתקבע ישראל.

## המשך הישיבה ביהודה ושומרון

ביסוד המדיניות לטווח הקצר יעמוד הרצון למנוע עוד קרע ושבירה במרקם החברתי המעורער בישראל. ישראל, אשר נואשה מניסיון לנהל משא ומתן עם הפלסטינים ולהגיע עמם להסכם מדיני, על אף הסיכוי שנוצר כביכול לאחר מות ערפאת, תנקוט מדיניות שמטרתה להימנע בבירור מצעדי היפרדות נוספים ביהודה ושומרון. עיקריה של מדיניות זו יהיו השלמת הקמתה של גדר הביטחון שתהיה לגדר היפרדות ולקו גבול דה-פקטו, ובמקביל תימשך תנופת ההתנחלות במרבית השטחים שמאחורי הגדר.

לאחר העימותים הפוליטיים הקשים והכואבים שידעה החברה הישראלית בשנה

החולפת ולאחר הטראומה של מעשה הפינוי עצמו (אפילו לא תהיה שפיכות דמים), תשאף מדיניות זו להחזיר את 'שלום הבית' במפלגת השלטון ותעניק לה סיכוי טוב לניצחון חדש וברור בקלפי. עם זאת, אם אכן תיושם מדיניות זו, היא תחזיר את ישראל אל אותה תפיסת עולם ואל אותה מדיניות אשר לרגע דומה היה כי היא התפכחה ממנה בשנתיים האחרונות. מדיניות המכוונת לה משיך בתנופת ההתנחלות ואולי אף במשנה מרץ, ולחזק את ישראל היהודית מאחורי קווי גבולות קבע אשר עליהם תחליט ישראל אל באופן חד-צדדי, מתוך הנחה כי בסופו של דבר יקבלו גם הפלסטינים וגם הזירה הבין-לאומית את הגבולות האלה.

גם אם תקבע גדר הביטחון וההפרדה קווים המספחים מינימום אוכלוסייה פלסטינית לתחום ישראל (ודרך אגב, נצטרך לתת את הדעת על עתידם של 200 אלף פלסטינים בערך, תושבי השכונות הערביות במזרח ירושלים), בכל זאת אין בכך כדי להבטיח את הצלחת התכנית. נקודת התורפה במדיניות זו נעוצה בהנחה ובתקווה שלפיה יקבל הצד הערבי גבולות מדינה שאינם תואמים את קווי 4 ביוני 1967 או אינם קרובים אליהם ואשר שאלת הרציפות הטריטוריאלית של המדינה מוטלת בספק.

מאז יוני 1967 יש לה לישראל ניסיון בשלוש זירות: (1) במצרים – ראש הממשלה מנחם בגין לא היסס וחתם על הסכם השלום עם מצרים, רק לאחר שהתחייב לנסיגה מוחלטת לקו הגבול הבין-לאומי. את השלום הזה אנו מגדירים כיום 'שלום קר'; (2) בממלכת ירדן – ראש הממשלה יצחק רבין הגיע להסכם עם ירדן – בדיעה ברורה שהרוב הפלסטיני במדינה זו לא יאפשר לה פיוס אמתי עם ישראל. ההסכם כלל שינויים

והגמשות מזעריים מקו הגבול המקורי, אולם הוא השיג זאת רק לאחר שהכיר בגבול המנדטורי הישן ולאחר משא ומתן והסכם; (3) ובגבול הצפון – ראש הממשלה אהוד ברק החליט על נסיגה חד-צדדית אל מאחורי קו הגבול הבין-לאומי המוכר (קו שאישר גם האו"ם) עם לבנון.

היציאה החד-צדדית של ישראל משטחה של רצועת עזה יש לה סיכוי להצליח ולהביא לרגיעה וליציבות בזירה זו, אולם רק בשני תנאים ברורים: (1) שנסוגה זו תישא אופי של נסיגה מלאה ומוחלטת, אל קווי ה-4 ביוני 1967, אשר אינם שנויים במחלוקת; (2) שנסוגה זו תהווה סיום מוחלט של שליטת ישראל בשטח זה. עם זאת, בהנחה ברורה שאין כוונתה של ישראל לחזור לקווים כאלה גם ביהודה ושומרון, הדרך היחידה לייצב גבולות מוסכמים בזירה זו, תהא בסופו של דבר, רק במשא ומתן, בהסכמה הדדית ובגושפנקה בין-לאומית.

כפי שנראים הדברים היום, מדיניותה של ישראל תהיה לקבוע חד-צדדית את גבולות העתיד מאחורי גדר הביטחון, אגב שינוי הגדר מבטיחותית לפוליטית-דמוגרפית. הביטוי המעשי למדיניות זו יהא ניסיון להרחיב הרחבה מסיבית ונמרצת את שטחי ההתנחלות הן בתחום היישובים הקיימים והן מחוץ להם. המטרה הברורה תהיה לקבוע עובדות בשטח בהנחה ובתקווה כי בדרך זו יובטח כי יישובים אלה אכן יישארו גם בעתיד ולאורך זמן בריבונות ישראל, תוך התעלמות מן האפשרות שעל חלק ניכר משטחים ויישובים אלה נצטרך לוותר בעתיד.

מכאן נובעות שלוש מסקנות:

1. מדיניות זו תביא עלינו, במקדם או במאוחר, מאבק אלים מחודש. אמנם גדר

## המוניעים לתכנית / זכי שלום

**שימוש בכוח נרחב** יותר כנגד הטרור (נאום שרון בפני ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים, ירושלים, 20 בפברואר 2005).

הישג נוסף עליו מצביע שרון כתוצאה מתכנית ההינתקות הוא שורה של **הבנות אסטרטגיות מרחיקות לכת** וחסרות תקדים בין ישראל וארצות הברית שחלקן מופיעות בתכנית ההינתקות. למשל, במשא ומתן על הסדר הקבע ארצות הברית תתמוך בישראל הן באשר להישארותם של גושי התיישבות ביהודה ושומרון בשטח ישראל, והן בעניין מניעת 'זכות השיבה' של הפלסטינאים. כמו כן לא תידרש נסיגה ישראלית לגבולות 1967. ועוד – כל צעד למימוש מפת הדרכים יחייב קודם כל פעולה אמיתית של הפלסטינים נגד הטרור עד הדברתו ומיגורו, קידום רפורמות אמיתיות והפסקת החינוך לשנאת ישראל. (נאום שרון בפגישה עם מנהיגים יהודיים בניו יורק, 22 במאי 2005).

שרון סבור כי ההינתקות תתרום **לחיזוק האחדות בעם**. מפעל ההתיישבות בשטחים, הוא קובע באחד מנאומיו, בגילוי לב נדיר, נעשה, במידה רבה, מתוך העדר הסכמה בחברה הישראלית. "הקמנו את ההתיישבות באמונה ובלהט, אך גם למורת רוחם של רבים מאזרחי המדינה שחלקו על דעתנו, אך גם הם חלק מעם ישראל, גם הם שולחים את בניהם לצה"ל, וגם אם עמדתנו אינה כעמדתם – אין לשום מחנה פוליטי בישראל מונע פול על הצדק המוחלט. אחדות היא וויתור הדדי כואב כדי להיות ביחד" (אוניברסיטת בר אילן, 7 ביוני 2005).

בחינה זו של התבטאויות ראש הממשלה בסוגיית ההינתקות מצביעה על כמה מהמניעים לגיבוש התכנית בהקשרם הרחב, ומאפשרת את הערכת יתרונותיה והישגיה האפשריים, באופן שקול ומושכל.

מאז הציג ראש הממשלה במחצית השנייה של 2003 את רעיונותיו ותכניתו לעניין ההינתקות, נשאלת השאלה מהן הסיבות שגרמו לו, לאבי ההתיישבות, לשנות את תפישתו רבת השנים ולהסיט את ההגאים באופן חד כל כך. להלן דברים שאמר ראש הממשלה בנאומיו מאז פורסמה התכנית בשנה שעברה, העשויים אולי לסייע בגיבוש הערכה לשאלה זאת.

בנאומו באוניברסיטת בר אילן (7 ביוני 2005), אמר שרון כי מדינת ישראל חייבת להכיר **במגבלות הכוח** שלה ולפעול בהתאם לכך. אין בכוחה של מדינת ישראל להגשים את חלום ההתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל, ועליה להסתפק במימוש חלקים ממנו בלבד.

בנאומו בכנס הרצלייה (16 בדצמבר 2004) הדגיש שרון כי ישראל חייבת להכיר בעובדה **שאין לה אופציה ליצור רוב יהודי ברצועת עזה**. לכן, גם בהסדר קבע אין לישראל אינטרס להשאיר שם את ההתיישבות היהודית. "ההינתקות מכירה במפורש, באומץ לב ובכנות, במציאות הדמוגרפית שהתהוותה בשטח. הרי לכל אחד ברור שבהסדר קבע לא נהיה ברצועת עזה, ואין לנו מה לחפש שם".

שרון שב וטען כי במציאות הקיימת, המערכת הבינלאומית לא תסבול מצב של וואקום במזרח התיכון. ישראל חייבת להכיר בעובדה שבהעדר יוזמה משלה להסדר הסכסוך, המערכת הבינלאומית תיכפה עליה **יוזמה מדינית** אחרת, הרבה פחות נוחה. ההינתקות, הוא קובע, סיכלה מגמה זו (כנס קיסריה, 30 ביוני 2005).

שרון מעריך כי הקטנת החיכוך בינינו לבין הפלסטינים תוביל להפחתת הפעילות העוינת נגדנו. ואם בכל זאת יימשך הטרור, ישראל תילחם בו באופן יותר אפקטיבי, קרי, לאחר ההינתקות תהיה לישראל **לגיטימציה לעשות**

### היפרדות בין העמים

החלופה תהא אימוץ מדיניות הממשיכה את הרעיון הבסיסי שביסוד תכנית ההינתקות והצבתה כמצע לפני הבחור הישראלי בבחירות הקרובות. ביסוד מדיניות זו תעמוד הבנה כי הסדר קבע לא ייכון אלא בהיפרדות של שני העמים, בצמצומה של ישראל לשטח המספח ערבים-פלסטינים מעטים ככל האפשר, עם הצעת קווים ותוואי שטח רצופים אשר יאפשרו לפלסטינים להקים מדינה משלהם שיש לה סיכויי קיום. בהיעדר משא ומתן מדיני ובאין הסכם,

וסיכומו של פתרון הקבע. תהא זו דוגמה כואבת של 'תפסת מרובה – לא תפסת!' של ניסיון לנצל לרעה את הקביעה הנשיאותית האמריקנית להתחשב במציאות שהתהוותה מאז 1967.

3. בשל מדיניות זו תצטרך ישראל להשקיע רבות במימון מפעל ההתנחלות החדש ובאבטחתו. המחיר הכבד שתידרש ישראל לשלם בעתיד הקרוב על פינוי יישובי הרצועה מצביע על המחיר העתידי הכבד שיידרש בעת הפינוי הלא נמנע של יישובים ביהודה ושומרון.

הביטחון תקשה (בהנחה שתושלם לכל אורך התוואי המתוכנן) על חדירת מחבלים מתאבדים, אולם לא יהיה בידה למנוע את הפגיעה ביישובים ישראלים בנשק תלול מסלול.

2. מדיניות זו תחזיר את ישראל למעמד הביניים-לאומי המעורער שמלפני תכנית ההינתקות, ולכך תהיינה השלכות מדיניות, כלכליות ומוסריות קשות. יתר על כן, ככל שיהיו הקווים אשר ננסה לייצב ביהודה ושומרון שאפתנים יותר, כן יקטן הסיכוי שתהיה נכונות להתחשב בהם בעת גיבוש

ספק אם יהיה טעם ליזום תהליך הינתקות חדש ביהודה ובשומרון, אולם על פי התנהלותה של ישראל בשטח תיבחן מדיניותה – המשך (ואולי אף המרצת) תפיסת שטחים, התפשטות פיזית של יישובים קיימים או הצטמצמות בגבולות היישובים הקיימים והעברת מסר ברור כי ישראל פתוחה להצעות מדיניות.

אימוץ אסטרטגיה זו כמדיניות לטווח ארוך איננו פשוט במערכת הפוליטית הקיימת בישראל ואצל הפלסטינים. ספק רב אם קיימת היום מנהיגות פרגמטית וראויה משני הצדדים שתאפשר להגיע להסכם. מעמדם הפוליטי החלש של אריאל שרון ושל אבו מאזן בוודאי איננו מצביע על סיכויים רבים להגיע לכך בזמן הקרוב.

במציאות חדשה זו יהיה על המנהיגות בישראל לבחור בין צעדים אשר יעודדו תהליך חיובי כזה בעתיד הקרוב ובין צעדים אשר יקשיחו את עמדות הפלסטינים וידחפו אותם לעימות אלים מחודש.

ראשית דבר, מה יהיו הקולות שישמעו בישראל? מסע הבחירות לכנסת הצפויה בשנה

הקרובה יחייב את המפלגות המתמודדות, ובראשן את מפלגת השלטון, להעמיד את מדיניותן בנוגע לפלסטינים במוקד המצע המדיני שיביאו לפני הבחור. את המציאות לשנים הקרובות יקבע בקלפי ציבור הבוחרים, אשר יבחר באסטרטגיה האחת או האחרת.

המכריע יהיה בעיקר ראש הממשלה שרון. בהנחה שירצה לשוב ולהתמודד בבחירות הקרובות יצטרך שרון להכריע אישית בין שתי החלופות שלמעלה. על כל פנים, לתנועה שיוביל יהיה סיכוי טוב לשוב להגה השלטון.

## הערה לסיכום

ראוי להבהיר ולהדגיש כי בשנים הקרובות תצטרך ישראל להחליט על משא ומתן ועל תוכנו של ההסכם המדיני שייחתם בינינו ובין הפלסטינים. עם זאת, בהתייחסותנו לעתיד הרחוק, הגם שאין הדברים קשורים להינתקות ולתוצאותיה, חשוב להדגיש – ההסכם שנחתום עליו יהיה הסכם מדיני בלבד, ואל לנו להשלות את עצמנו שיש

סיכוי בעתיד הקרוב להגיע לפיוס אמיתי עם הפלסטינים ואף לא עם העולם הערבי שסביבנו.

חשוב להבין כי גם אם יושג הסכם מדיני עם הפלסטינים קיומה של ישראל בעתיד הקרוב יובטח רק בכוח עצמתנו הצבאית ויכולתנו להרתיע אותם מייזום מהלכים צבאיים, ובמידת הצורך להכריע ולנצח אותם, ובתוך כך להסב להם אבדות ונזקים כבדים.

אם תחליט ישראל שלא לחתום על הסכם עם הפלסטינים (ועם מדינות ערביות) כל עוד אין ביטחון מוחלט בכוונות השלום והפיוס שלהם, פירושו שהיא בחרה בדרך של עימות אלים לעתיד הנראה לעין. ולהפך, הסיכוי הראלי להגיע לשלום ולפיוס אמיתי מצוי בתהליך הדרגתי וארוך. לאחר שייחתם ההסכם המדיני, לאחר שיוסרו, בכוח ההסכם, כל מוקדי החיכוך ולאחר שתיכון מדינה פלסטינית עצמאית אשר הנהגתה תהא חייבת לשאת באחריות לניהול עם ומדינה, והדבר יחייבה לשנות את סדר העדיפות הלאומי שלה.

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים מביע את תודתו העמוקה

**למרטין ג' וויטמן**

על תרומתו להוצאתו לאור של **עדכן אסטרטגי**.